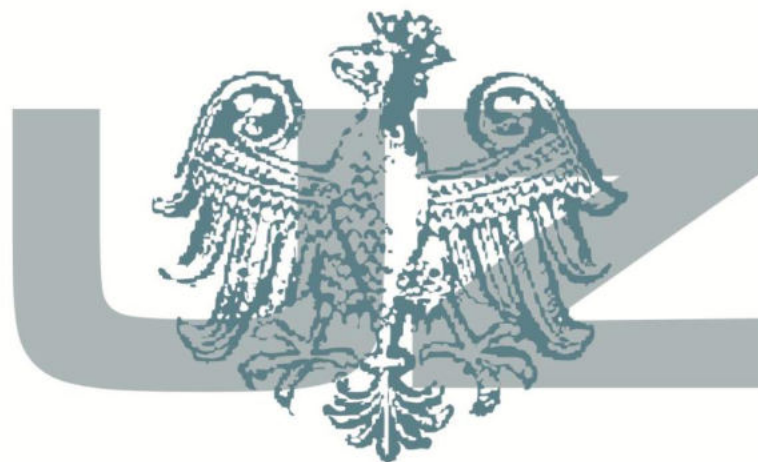

BIOETYKA

UNIWERSYTET
ZIELONOGÓRSKI

T. 2 - *Bioetyka a etyka medycyny*

- 1. Pomędzy instrumentalnym a podmiotowym traktowaniem człowieka*
- 2. Źródła etyki medycznej*
- 3. Ochrona praw jednostki w medycynie i w życiu społecznym. Karta Praw Pacjenta*
- 4. Europejska konwencja bioetyczna.*

LITERATURA:

- T.L. Beauchamp, J.F. Childress, *Zasady etyki medycznej*, przeł. W. Jacórzyński, KiW, Warszawa 1996.
- W. Bołoz, *Życie w ludzkich rękach: podstawowe zagadnienia bioetyczne*, Wyd. ATK, Warszawa 1997
- *Encyklopedia bioetyki. Personalizm chrześcijański. Głos Kościoła*, pod red. A. Muszali, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne „Polwen”, Radom 2005.
- J. Hołówka, *Etyka w działaniu*, Wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa 2002
- J. Jaroń, *Bioetyka - wybrane zagadnienia*, Warszawa 1999.
- J. Kwapiszewski, *Bioetyka - remedium na patologie i kryzysy w społeczeństwie informacyjnym*, Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, Słupsk 2005.
- T. Ślipko, *Granice życia. Dylematy współczesnej bioetyki*, Wyd. WAM, Kraków 1994
- R. Tokarczyk, *Prawa narodzin, życia i śmierci*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2009

1. Pomędzy instrumentalnym a podmiotowym traktowaniem człowieka

- Zawód lekarza jest profesją nakierowaną na pomaganie innym – pacjentom
- **Wszyscy ludzie są pacjentami już od momentu zapłodnienia(kobieta w ciąży – choć nie jest chora)**
- istnieją dwie role społeczne, które każdy musi umieć odegrać – człowieka chorego i zdrowego
- **zdrowie jednostki wspanółcześnie przestaje być sprawą wyłącznie osobistą – pożąane postawy wobec ludzi chorych (np. AIDS) oraz wspanółdział w profilaktyce zdrowotnej**

Doświadczenia medyczne na człowieku i zwierzętach

- Eksperymenty z udziałem człowieka mogą być przeprowadzane przez lekarza, o ile służą poprawie zdrowia pacjenta biorącego udział w doświadczeniu lub wnoszą istotne dane poszerzające zakres wiedzy i umiejętności lekarskich
(Kodeks etyki lekarskiej)

- **Lekarz przeprowadzający eksperyment leczniczy powinien być przeświadczony, że spodziewane korzyści dla pacjenta przeważają w istotny sposób nad nieuniknionym ryzykiem.**

- **WIWISEKCJE** (z łac. *vivus* - żywy + *sectio* - cięcie) - to zabieg operacyjny (chirurgiczny) wykonywany na żywym zwierzęciu w celach badawczych.
- procedura badawcza, w której eksperymentuje się na zwierzętach, jako obiektach zastępczych, przed zastosowaniem tych procedur w stosunku do ludzi.
- Wyraźnie rozgranicza się podmiotowość człowieka od uprzedmiotowionych zwierząt doświadczalnych.

• HISTORIA WIWISEKCJI NA LUDZIACH:

- Lekarze Herophilos z Chalkedonu i Erasistratos z Keos zajmowali się głównie anatomią i fizjologią, przywiązując dużą wagę do badań teoretycznych, ale opierając się także na sekcjach zwłok, a nawet wiwisekcjach. Dzięki tym badaniom odkryli i opisali oni zasady funkcjonowania ludzkiego organizmu w tym zwłaszcza układu krążenia i mechanizmy mowy oraz ruchu ciała przez co uznaje się dziś ich za ojców medycyny racjonalistycznej.
- W hellenistycznym państwie rządzonej przez dynastię Lagidów, z której wywodzą się także Ptolemeusze przyzwalano ówczesnym nadwornym lekarzom na przeprowadzanie sekcji zwłok a także wiwisekcji na skazańcach i niewolnikach. Wiązało się to z przekonaniem starożytnych Greków, że byli oni pozbawienia statusu ludzkiego.
- XX wieku za sprawą hitlerowskich obozów zagłady, gdzie więźniów traktowano jako „podludzi”, czyli pozbawionych człowieczeństwa zrównując ich w prawach ze zwierzętami doświadczalnymi.

• (B. Seyda, *Dzieje medycyny w zarysie*, PZWL, Warszawa 1973, s. 51-52).

- Doświadczenia na zwierzętach są dopuszczalne tylko wtedy, gdy są konieczne do:
  1. opracowania, wytwarzania, kontroli jakości, zapewnienia skuteczności i bezpieczeństwa produktów leczniczych, środków spożywczych oraz innych substancji i wyrobów stosowanych w celach:
    - a) profilaktycznych, diagnostycznych, leczniczych lub poprawy stanu zdrowia, przeciwdziałania ich wpływowi na człowieka, zwierzęta i rośliny,
    - b) oceniania, wykrywania, regulacji lub zmiany fizjologicznych stanów w organizmach zwierząt i roślin,
  2. ochrony zdrowia człowieka lub zwierząt przed chorobami,
  3. ochrony środowiska w celu ochrony zdrowia człowieka lub dobrostanu zwierząt,
  4. podstawowych badań naukowych,
  5. dydaktyki w szkołach wyższych
    - jeżeli celów tych nie można osiągnąć w inny sposób z powodu braku odpowiednich metod alternatywnych.
- (USTAWA dnia 18 grudnia 2003 r. o doświadczeniach na zwierzętach)

- **KORZYŚCI Z EKSPERYMENTOWANIA NA ŻYWYCH ORGANIZMACH:**

1. **Korzyści ekonomiczne:**

- Zwierzęta doświadczalne są tanie, dla przykładu hodowla myszy czy szczurów nie stanowi poważnego obciążenia dla laboratoriów. Jeśli nawet jest możliwe prowadzenie analogicznych doświadczeń na ludziach, to koszty ich są wielokrotnie wyższe.
- Lekarze i naukowcy nabywają koniecznych umiejętności ćwiczą na tanich i łatwo wymiennych zwierzętach, przez co skuteczność operacji dokonywanych na ludziach znacząco wzrasta.

1. **Korzyści medyczne (terapeutyczne):**

- Eksperymenty na zwierzętach pozwalają uniknąć kosztownych błędów i jeszcze przed wprowadzeniem do obrotu handlowego określić niepożądane skutki uboczne bądź przeciwwskazania stosowania niektórych terapii chirurgicznych i farmakologicznych.

1. **Korzyści ekologiczne:**

- Eksperymenty potwierdzają jedność biologiczną wszystkich organizmów żywych (biojedność) oraz wpływ przynajmniej niektórych czynników związanych z działalnością człowieka na życie w ogóle jak i na pojedyncze gatunki bądź organizmy.

2. **Korzyści naukowe:**

- Łatwość osiągnięcia przedmiotu badań i prosta powtarzalność poszczególnych eksperymentów z uwagi na powszechność występowania materiału poddawanego doświadczeniom. Dzięki temu rezultaty badań są powtarzalne i nie zależą od stanu środowiska zewnętrznego.

NEGATYWNE SKUTKI EKSPERYMENTOWANIA NA ZWIERZĘTACH:

1. Skutki moralne:

- Obniżenie ogólnego poziomu wrażliwości moralnej, w tym zwłaszcza pracowników nauki poddających eksperymentom i wivisekcjom żywe organizmy. Zwierzętom poddawanych eksperymentom zadaje się niekonieczne cierpienie, co może się przenieść na kolejne kontakty ze środowiskiem naturalnym a nawet ujawniać się w stosunkach z innymi ludźmi.
- Uprzedmiotowienie zwierząt – w stosunku do zwierząt poddanych eksperymentom stosuje się nazwy pochodzące z procesów technologicznych jak np. „obiekt doświadczalny”, „próbka nr ..” itp., co powoduje instrumentalne ich traktowanie.
- Efekt gradualizmu – dopuszczalność pewnych praktyk badawczych skutkuje przyzwalaniem na coraz to nowe eksperymenty stanowiące logiczną kontynuację dotychczas prowadzonych. W ten sposób efekt końcowy takiego rozszerzania ich zakresu „jest dramatyczną zmianą w stosunku do sytuacji początkowej. Takie małe kroki bywają niezauważalne aż do chwili, kiedy jakiś przypadek spowoduje niebezpieczny skutek; wówczas się go niweluje i próbuje formułować dopuszczalne granice takich interwencji”, na nowym coraz wyższym poziomie.

2. Skutki ekologiczne:

- hodowla zwierząt laboratoryjnych poza naturalnym środowiskiem oraz „konstruowanie” organizmów transgenicznych o z góry zaplanowanych właściwościach może zmienić historię każdego gatunku zwierząt wykorzystywanych w doświadczeniach a w efekcie i wpłynąć na stan ziemskiego ekosystemu.

2. Źródła etyki medycznej

- zdrowie danej społeczności nie zależy od liczby profesjonalistów zatrudnionych dla jego ochrony.
- styl życia ma dla zdrowia ogółu nieraz większe znaczenie od profesjonalnych zabiegów. Wynika to z reguły prakseologicznej, która głosi, że tańsze i efektywniejsze zawsze jest zapobieganie niż naprawa (leczenie).
- W przeszłości mimo fatalnych warunków sanitarnych, nieznajomości anatomii i fizjologii człowieka osiągnano także niemałe sukcesy w leczeniu chorób. Już wówczas potrafiono skutecznie zapobiegać eskalacji choroby czy rozszerzaniu się epidemii, choć niektóre ze stosowanych wówczas zabiegów nie tyle wynikały z wiedzy, co z przesądów

Imhotep –XXVII w. p.n.e.

lekarz, architekt i reformator kalendarza

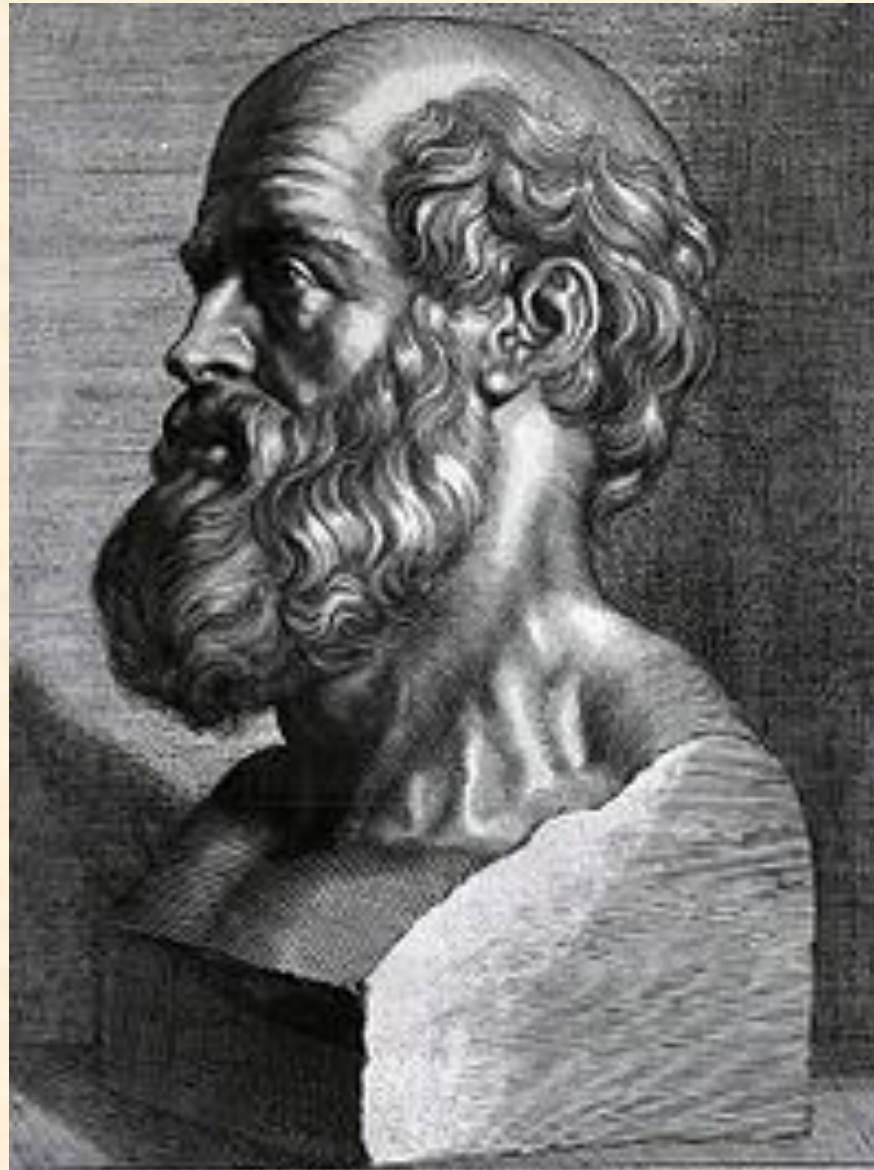

Przysięga Hipokratesesa

- *Primum non nocere* (Po pierwsze nie szkodzić)
- *Vita brevis, ars longa, tempus praeceps, experimentum periculosum, iudicium difficile* (Życie krótkie, sztuka długa, sposobność przemijająca, doświadczenie złudne, wyrokowanie trudne)
- Hipokrates zalecał lekarzom, aby w imię niekompromitowania własnej sztuki nie podejmowali się opieki nad beznadziejnie chorymi
- Platon - „ludzie przewlekłe i nieuleczalnie chorzy są dla społeczeństwa ciężarem”

Hipokrates (460-370 p.n.e)

HIPPOCRATES HIPPOCRATES F. OWEN.

At Paris delincent
F. Owen sculpit

En marbre antique

London 1788

- Paracelsus (1493-1541) – zapoczątkował stosowanie związków chemicznych w terapii chorób
- Przypisuje mu się stwierdzenia w rodzaju: „wszystko jest trucizną i wszystko jest lekarstwem”
- Medycynę wywodził z przekonania, że świat jest stworzony przez Boga dla człowieka i dlatego we Wszechświecie nie ma żadnych substancji, które również nie znajdowałyby się w człowieku, i na odwrót.
- *idea archeusza* - wewnętrznego alchemika, który znajduje się we wnętrzu organizmu, a jego zadaniem jest kierowanie naturalnymi procesami zachodzącymi w organizmie - instancja oddzielająca substancje pożyteczne dla organizmu od szkodliwych
- choroby mają przyczyny zewnętrzne i atakują organizm, gdy jego wewnętrzne siły obronne (*archeusz*) ulegną osłabieniu

Kodeks etyki lekarskiej

„Przyjmuję z szacunkiem i wdzięcznością dla moich Mistrzów nadany mi tytuł lekarza i w pełni świadomy związanych z nim obowiązków przyrzekam:

- obowiązki te sumiennie spełniać;
- służyć życiu i zdrowiu ludzkiemu;
- według najlepszej mej wiedzy przeciwdziałać cierpieniu i zapobiegać chorobom, a chorym nieść pomoc bez żadnych różnic, takich jak: rasa, religia, narodowość, poglądy polityczne, stan majątkowy i inne, mając na celu wyłącznie ich dobro i okazując należyty im szacunek;
- nie nadużywać ich zaufania i dochować tajemnicy lekarskiej nawet po śmierci chorego;
- strzec godności stanu lekarskiego i niczym jej nie splamić, a do kolegów lekarzy odnosić się z należną im życzliwością, nie podważając zaufania do nich, jednak postępując bezstronnie i mając na względzie dobro chorych;
- stale poszerzać swą wiedzę lekarską i podawać do wiadomości świata lekarskiego wszystko to, co uda mi się wynaleźć i udoskonalić.
- Przyrzekam to uroczyście”

„Journal of Medicine and Philosophy: A Forum for Bioethics and Philosophy of Medicine” - 2001 r.

- Esencjalizm - zakłada, że fundamentalne normy etyki medycznej dadzą się wywieść wprost z idei medycyny i sensu jej uprawiania
- koncepcja „koniecznych warunków praktycznych”, w której normy moralne wywodzą się z warunków wykonywania zawodu lekarza
- „historyczny profesjonalizm” - normy wykonywania zawodu i normy etyki tego zawodu mogą być ustalane wyłącznie przez lekarzy dla lekarzy
- „internalizm perspektywy ewolucyjnej” - normy zawodowe w dziedzinie medycyny w miarę upływu czasu w podlegają twórczej ewolucji w interakcjach z zewnętrznymi normami moralności

Pracelsus

Strategie lecznicze

- *contraria contrariis curantur* (przeciwnie przeciwnym leczyć). Choroba jest wywoływana nadmiarem czegoś, zakłóceniem naturalnej równowagi, a zatem należy pozostałe składniki uzupełnić tak, aby wszystkie znowu znalazły się w stanie równowagi
- *ze similia similibus curantur* (podobne podobnym leczyć – pogląd taki uznaje się za podstawę homeopatii)

Lekarskie dylematy:

- rozstrzyganie, kto ma prawo decydować o tym, co jest dobre dla pacjenta - lekarz czy też sam pacjent?,
- dopuszczalność okaleczania przez lekarzy ludzi w imię tradycji lub prawa (np. rytualne obrzezanie, amputacje rąk złodziejom w krajach muzułmańskich itp.),
- możliwościach przerwania ciąży na życzenie pacjentki tylko z tzw. względów społecznych, czyli ratowania rodziny od nędzy lub ograniczenia liczby posiadanego potomstwa,
- dopuszczalności technik sterylizacji lub czasowego ubezpłodnienia dokonywanych w imię powstrzymania nadmiernego wzrostu liczby ludzi,
- zgoda na poprawianiu natury, p. stosowanie technik in vitro, które ze względów biologicznych w sposób naturalny nie mogłyby zostać matkami lub leczenie wrodzonych chorób genetycznych;
- granicach tzw. błędu w sztuce lekarskiej,
- zakres pojmowania wartości sprawiedliwości społecznej. Ze względu na bardzo wysokie koszty leczenia lub względnej rzadkości niektórych leków bądź środków niektóre techniki medyczne są dostępne niewielkiej grupie ludzi. Rodzi to rywalizację pomiędzy pacjentami
- dopuszczalności technik chirurgii plastycznej stosowanych wyłącznie z powodów zmieniającej się mody.
- Dopuszczalność pobierania od zdrowego dawcy, za jego zgodą, narządów do transplantacji (nerki, szpik kostny, płat skóry itp.) dokonywanych na innych ludziach.
- zakres protestów służby zdrowia (czy służba zdrowia może strajkować lub nie odmówić wykonania zabiegu ratującego zdrowie lub życie pacjenta ze względu na przekonania moralne),
- Dopuszczalność prowadzenia eksperymentów medycznych na ludziach (testowanie nowych leków, wypróbowywanie nowych technik leczenia itp.);
- dyskusja na temat kryzysu lub upadku tradycyjnej etyki lekarskiej. Zdarzają się bowiem opinie głoszone przez samych lekarzy, że nie można od nich wymagać więcej niż od reszty społeczeństwa.

ZASADY ETYKI MEDYCZNEJ

- Lekarz musi zdawać sobie z tego sprawę, że wszyscy jego pacjenci kiedyś umrą
- Lekarz nie ma obowiązku podtrzymywania życia za wszelką cenę.
- Nawet w najcięższych przypadkach należy wybierać leczenie najmniej drastyczne.

Cechy pracy lekarza

- nieodwracalność następstw decyzji lekarskich i czynności lekarskich,
- konieczność powierzania lekarzowi tajemnic, omawiania z nim spraw najbardziej osobistych i intymnych,
- konieczność poddawania się zabiegom przykrym i niebezpiecznym i zezwalania na dokonywanie podobnych zabiegów u osób najbliższych,
- społeczne upoważnienie do decydowania o życiu ludzkim, łącznie z prawem zadawania ran (chirurgia) i ograniczenia wolności osobistej (choroby zakaźne i psychiczne)

3. *Ochrona praw jednostki w medycynie i w życiu społecznym. Karta Praw Pacjenta*

- • Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U.97.78.483z późn. zm.),
- ustawa z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (Dz.U.91.91.408 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U.94.111.535 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 26 października 1995 r. o pobieraniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów (Dz.U.95.138.682 z późn.zm.),
- ustawa z dnia 5 lipca 1996 r. o zawodach pielęgniarstwa i położnej (Dz.U.01.57.602-j.t. z późn.zm.),
- ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza i lekarza dentysty (Dz.U.02.21.204-j.t. z późn. zm.).

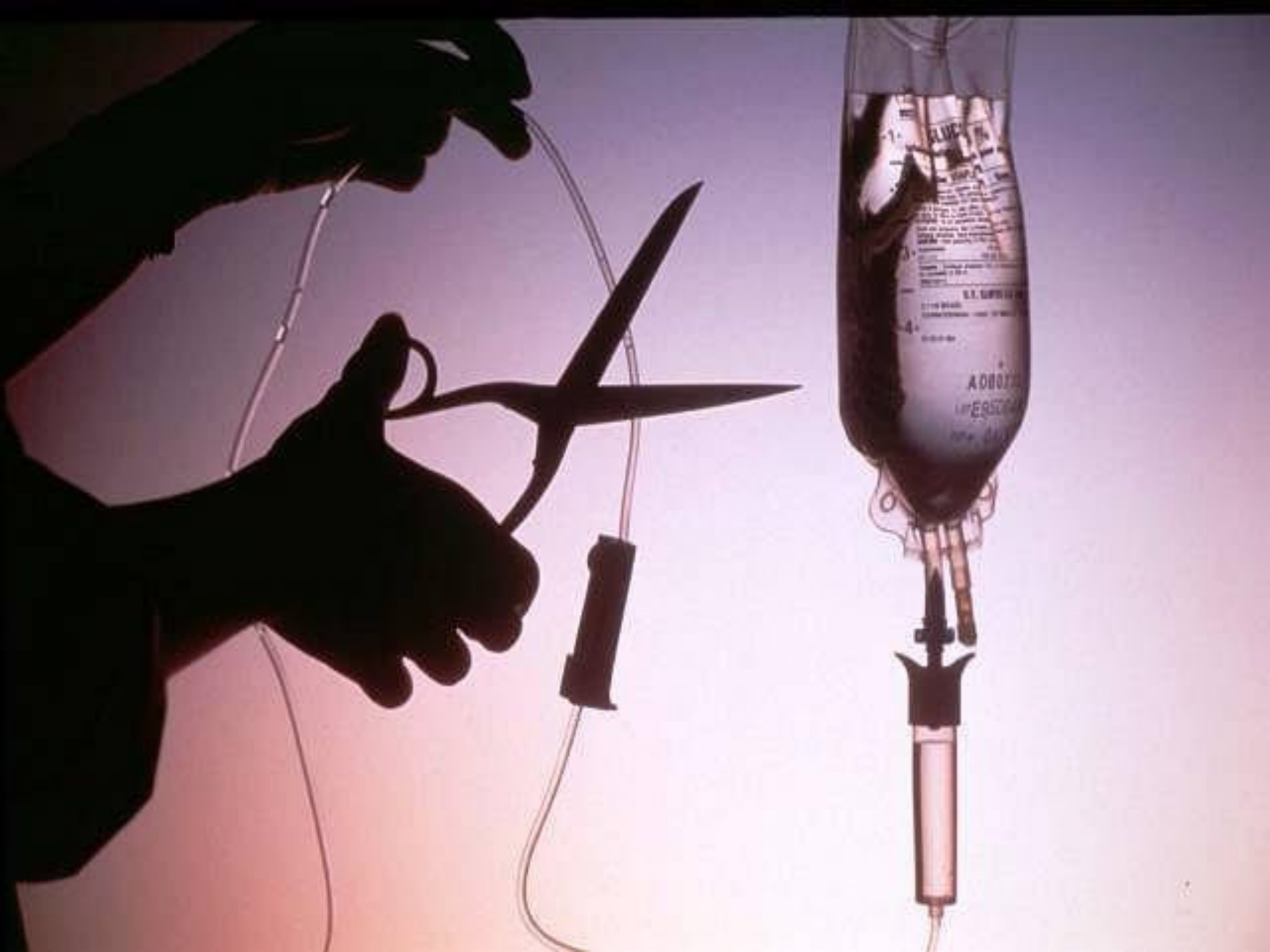
Czyn test zatem bioetyka?

- Praca lekarza nie jest przedmiotem zainteresowania bioetyki, co najwyżej jej skutki
- Bioetyka zajmuje się przede wszystkim pacjentami – głównie poszkodowanymi, czy też ofiarami decyzji lekarskich
- Człowiek zdrowy jest na uboczu zainteresowania medycyny
- Po to, aby poszkodowanych było możliwie najmniej powołuje się komisje bioetyczne

BIOETYKA

- Jest skierowana w przyszłość, aby cierpienia ludzkiego nie przybywało oraz żeby nie miało ono przewagi nad jego przyjemnościami
- Przyjemności zaś można czerpać tylko z własnego życia, nawet jeśli sukcesy naszych dzieci cieszą nas najbardziej, to one i tak są częścią naszego życia
- Bioetyka zatem nie jest nauką, bo cel jej jest praktyczny – pomniejszanie cierpienia ludzkiego
- Rozstrzyga w konkretnych przypadkach i nie formułuje praw ogólnych

4. *Europejska konwencja bioetyczna*

- **Konwencja o Prawach Człowieka i Biomedycynie** (pełna nazwa: "Konwencja o ochronie praw człowieka i godności istoty ludzkiej w dziedzinie zastosowania biologii i medycyny", zwana - "Europejska Konwencja Bioetyczna"),
- jedna z konwencji Rady Europy, zawarta 4 kwietnia 1997 r. w hiszpańskim mieście Oviedo.

Konwencja reguluje kwestie:

- wyrażania zgody na ingerencję we własne zdrowie
- ochronę życia prywatnego i prawa do informacji w zakresie ochrony zdrowia
- genotypu (genomu) ludzkiego
- badań naukowych z wykorzystaniem ludzi
- transplantacji

Podstawowe zasady Konwencji

- **Ochrona godności ludzkiej** - potwierdza ochronę godności i tożsamości wszystkich ludzi i gwarantuje każdemu - bez jakiegokolwiek dyskryminacji - poszanowanie jego integralności i praw przy stosowaniu osiągnięć biologii i medycyny
- **Zasada prymatu osoby** – gdy ma miejsce konflikt pomiędzy interesami a interesami społeczeństwa. Nie można więc prowadzić badań naukowych kosztem człowieka.
- **Zasada sprawiedliwego dostępu do ochrony zdrowia** - oznacza taki dostęp, jaki jest zgodny z medycznymi potrzebami określonej osoby